

De som inte har, inte älskar och inte är

Bo Rothstein

Statsvetenskapliga institutionen

Box 711

405 30 Göteborg

Bo.Rothstein@pol.gu.se

publicerad i Jesper Strömbäck (red.). *Framtidsutmaningar: det nya Sverige*. Stockholm:
Framtidskommissionen, 2013, s 177-188

I mitten av 1970-talet publicerade den finlandsvenske samhällsvetaren Erik Allardt en bok med titeln *Att ha, att älska att vara: Om välfärd i Norden*.¹ Boken, som blev mycket uppmärksam, var ett tidigt försök att med hjälp av ett omfattande enkätmaterial göra en jämförande studie av levnadsförhållandena i de nordiska länderna. För att alls kunna göra en sådan analys måste man, som Allardt så riktigt påpekade, utgå från någon normativ teori om vad som skall anses vara ”det goda samhället” eller åtminstone ses som rimligt acceptabla levnadsvillkor för befolkningen. För att alls kunna studera om den förda politiken faktiskt leder till ett bättre liv för människorna måste forskaren inta en normativ position om vad som skall räknas som ett bättre eller sämre liv.²

Detta har sedermera utvecklats till en stor forskningsindustri där man kan nämna Förenta Nationernas *Human Development Index* som det kanske mest kända exemplet.³ Tanken med många av dessa mätningar är att vad som skall räknas som ett framgångsrikt samhälle inte bara kan bedömas med ekonomiska variabler av typen BNP/capita utan att många fler variabler måste tas med – inte minst hur fördelningen av de ekonomiska resurserna ser ut och i vilken utsträckning de kan användas för att stärka människornas möjligheter och förmåga att förverkliga sina individuella livsprojekt.

Det finns idag en omfattande såväl teoretisk-filosofisk som empirisk forskning om vad som skall anses vara ”framgångsrika samhällen” och vilken slags politik som åstadkommer att människor i allmänhet uppfattar sitt liv som gott och är någorlunda tillfredställda med sina livsbetingelser.⁴ Tilläggas kan att den nordiska samhällsmodellen, som består av en speciell kombination av omfattande välfärdspolitik tillsammans med en stark inriktning på konkurrens och satsning på högteknologi samt generellt sett väl fungerande

¹ Allardt, 1975

² Rothstein, 1998

³ Human Development Report, 2011; Norris, 2012

⁴ Hall & Lamont, 2009; Holmberg & Rothstein, 2012

samhällsinstitutioner, kommer synnerligen väl ut i de internationella jämförelser som görs av i vilken utsträckning stater lyckas skapa goda levnadsvillkor för sin befolkning.⁵

När Erik Allardt i början av 1970-talet gjorde sin analys av de nordiska välfärdsstaterna så utgick han från en analysmodell som jag menar står sig väl än idag. För att realisera vad som skulle anses vara ”välfärd” respektive ”en god levnadsnivå” var det först nödvändigt att mäta människornas tillgång till materiella resurser, det vill säga deras möjligheter ”att ha”. Inkomster var naturligtvis en viktig variabel men även sådant som bostad, utbildning, god miljö och hälsa räknades in. Med den andra faktorn – att älska – ville Allardt peka på människors behov för att leva ett gott liv inte bara var materiella utan även innefattade ”kärleksfulla relationer”. Han var emellertid noga med att peka på att detta inte var detsamma som sexualitet, vilket enligt honom var en verksamhet som möjligen kunde leda till kärleksfulla relationer. Istället syftade han på människans emotionella behov av att både få vara ”älskad” och ha någon att ”tycka om”. Detta kunde naturligtvis vara ett behov som fylldes av en relation mellan två personer men även nära familje- och vänskapsband skulle enligt Allardt räknas in. Med kategorin ”att vara” avsåg Allardt människors behov av erkännande och socialt anseende samt deras upplevda möjligheter att påverka de beslut som påverkade deras liv och miljö. Kort sagt, motsatsen till den företeelse som i marxistisk teori benämns *alienation* vilket innebär att individen upplever främlingskap inför samhällets ekonomiska, politiska och sociala förhållanden.

Ett vanligt problem i den jämförande empiriska forskningen om levnadsförhållanden är att den är mycket fokuserad på statistiska medeltal för hela befolkningen. Frågor av typen ”hur stor andel av befolkningen i ett land är nöjda med sina liv” eller uppgifter om ”förväntad livslängd” för befolkningen i ett land eller en region kan dölja att det kan finnas specifika grupper som är strukturellt svårt missgynnade även om

⁵ Lindvall & Rothstein, 2010; Norris 2012

siffrorna för merparten av befolkningen är goda. Syftet med detta kapitel är att sätta fokus på hur förhållandena för en sådan grupp runt år 2025 kan tänkas se ut, nämligen den i nuläget rätt stora grupp pojkar och unga män som klarar sig dåligt i det svenska utbildningssystemet. Utgångspunkten är att det sedan 1990-talet har skett ett skifte i det svenska skolsystemet som gör att en relativt stor grupp pojkar klarar studierna betydligt sämre än flickorna. Frågan är vad ett sådant skifte kommer att innebära för det svenska samhället förmåga att skapa goda levnadsförhållanden framöver för såväl män som kvinnor. Huvudfrågorna är dessa: Vad kan vi säga om framtiden för ett samhälle som frambringar en allt större grupp unga män som misslyckats i utbildningssystemet? Vilka blir effekterna för det svenska samhället i stort om denna grupp tillåts växa?

Eftersom detta är en så kallad framtidsstudie har jag inte någon ambition att förklara varför denna skillnad mellan könen i framgång i utbildningssystemet uppstått. Inte heller kommer jag att föreslå något åtgärds paket – en sak jag med varm hand överlåter till kollegerna inom den pedagogiska forskningen (som dessutom numera har underavdelning benämnd genuspedagogik). Mitt syfte är istället att utifrån tillgänglig forskning diskutera vad denna skillnad mellan könen vad gäller framgång i utbildningssystemet kan tänkas få för andra, tillkommande, effekter både för individerna ifråga och för det svenska samhället i stort.

Flickor och pojkar i det svenska utbildningssystemet

Fram till omkring mitten av 1990-talet så klarade flickor och pojkar sig någorlunda lika väl i det svenska skolsystemet mätt i förhållande till hur många av båda kategorierna som påbörjade någon eftergymnasial utbildning.⁶ Därefter sker en successiv förändring till de unga kvinnornas fördel. Statistiken för 2010 visar att i ålderskategorin 25-34 år har 37 procent av

⁶ Data i denna del är hämtade från Utbildningsstatistisk årsbok 2012, Högskolverkets hemsida för statistik och Skolverkets hemsida för statistisk samt från SCB 2012

kvinnorna eftergymnasial utbildning om 3 år eller längre medan för de unga männen är siffran 24 procent. För samma år (2010) gäller att 43 procent av kvinnor som är 23 år studerar medan siffran för männen är 32 procent, dvs 11 procentenheter lägre. Höstterminen 2011 antogs summa 246 656 personer till utbildningsprogram vid landets universitet och högskolor. Av dessa var 154607 kvinnor och 92 049 män, dvs 63 procent av de antagna var kvinnor och enbart 37 procent män. Dessa skillnader ändras inte nämnvärt om man tar hänsyn till om personerna ifråga är födda i Sverige eller födda utomlands. Av kvinnor i åldergruppen 25-34 år som fötts utomlands hade 29 procent en eftergymnasial utbildning om 3 år eller mer medan motsvarande siffra för de utrikes födda männen är 21 procent.

Tittar man på personer födda i Sverige men med vad som i den officiella statistiken kategoriseras som havandes "utländsk bakgrund"⁷ accentueras könsskillnaderna på ett tämligen dramatiskt sätt. Antalet 23-åriga kvinnor med utländsk bakgrund som år 2009 studerade vid någon högskoleutbildning var till antalet 5 681. För unga män med utländsk bakgrund är motsvarande siffra 2937, dvs de är enbart omkring hälften så många. Dessa könsskillnader avspeglas också tydligt om man ser på många av de universitets- och högskoleutbildningar som brukar anses ha hög prestige och leda till kommande maktpositioner i samhället. Enligt Högskoleverkets statistik är andelen kvinnor på t ex juristutbildningen 60 procent och inom utbildningsområdet "ledning och administration" 70 procent. Inom området "journalistik och media" är andelen män nu nere i 34 procent. Det betyder att kvinnor numera inte bara dominerar inom traditionellt kvinnodominerade områden som vård och omsorg utan även på de utbildningar som av hävd leder till maktpositioner inom näringsliv och offentlig sektor.

Dessa remarkabla skillnader vad gäller möjligheten att hävda sig i utbildningssystemet verkar grundläggas redan i grundskolan. Aktuell statistik visar att

⁷ Med utländsk bakgrund avses enligt Utbildningsstatistisk årsbok 2012 (tabell 1:10) "att ingen av föräldrarna är född i Sverige".

betydligt fler pojkar än flickor lämnar grundskolan utan fullständiga betyg. Till detta kommer att flickornas betyg generellt är klart högre än pojkarnas. I riket totalt är skillnaderna i betygens meritvärde i grundskolans tre sista årskurser så att pojkarna ligger omkring 10 procent lägre än flickorna. Den senaste statistiken från Skolverket visar att meritvärdet för flickornas slutbetyg i årskurs 9 var 222,1 poäng medan det för pojkarna var 199,6. Andelen flickor som saknade betyg i två eller flera ämnen var 12 procent medan motsvarande siffra för pojkarna var 16 procent. Sammanfattningsvis kan sägas att statistiken från det svenska utbildningssystemet är entydig – flickor/unga kvinnor är klart mer framgångsrika än pojkar/unga män.

Är pojkarna underprestationer i skolan då alls ett bekymmer?

Hur stort eller allvarligt är då problemet med pojkarnas relativa underprestationer i det svenska skolsystemet? Jämfört med till exempel kategorin ”social klass” är det ett klart underordnat problem statistiskt sett.⁸ Sannolikheten för att lyckas väl i det svenska skolsystemet är större för den elev kommer från en bakgrund där föräldrarna har hög utbildning och goda inkomster jämfört med om eleven ifråga är en flicka. Det finns också tydliga effekter av vilken skola man går i eftersom vissa skolor är bättre på att nå goda undervisningsresultat än andra. Det spelar också roll vilken kommun och vilken landsända eleven bor i, men tilläggas bör att det inte finns någon kommun i landet som uppvisar bättre skolresultat för pojkar än för flickor.

Kön är således bara en bland flera faktorer som förklarar skolprestationer och inte den enskilda faktor som statistiskt sett har störst effekt utan det har elevernas socio-ekonomiska bakgrund. Det finns emellertid som jag skall visa nedan likväl skäl att uppehålla sig vid frågan om kön efter denna samvarierar på ett intressant sätt med en av de två andra

⁸ Utbildningsstatistisk årsbok 2012

typerna av faktorer som Erik Allardt menade var viktiga för livsvillkoren, nämligen ”att älska”.

För den enskilde individen som inte klarar av de krav som utbildningssystemet ställer kan det naturligtvis ofta uppstå problem av allehanda slag. Det skall emellertid framhållas att det naturligtvis inte är slaget i sten att ett misslyckande i skolan måste innebära ett sämre liv för en enskild individ. Som välkänt är saknas det inte alls fall där personer som misslyckats i skolan likväl blir mycket framgångsrika senare i livet. Man kan också framhålla att från ett jämställdhetsperspektiv finns det många skäl att glädja sig åt att flickor och unga kvinnor lyckas så väl i utbildningssystemet. Mycket talar för att vi inom den framtidshorisont som gäller för denna skrift kommer att ha kvinnodominans inom många prestigeyrken och att alltfler kvinnor kommer att besitta centrala positioner vad gäller makt och inflytande i det svenska samhället. Även om patriarkala strukturer förefaller vara tämligen sega inom många områden, inte minst vad gäller toppositionerna inom näringslivet, finns det skäl att anta att det stora antalet kvinnor som är framgångsrika inom utbildningsområdet kommer att resultera i ett mera jämställt samhälle eftersom poolen av lämpliga kandidater för tunga positioner i en ökande utsträckning kommer att domineras av kvinnor. Andelen kvinnliga läkare, jurister, ekonomer och forskare kommer att vara betydligt fler än de manliga dito, enda undantaget från denna utveckling syns vara vissa av de mera teknikorienterade högskoleutbildningarna som fortsatt har svårt att locka kvinnor.

Det har också förts fram att detta är en utveckling som det inte finns några skäl att bekymra sig över. I tidskriften *Genus*, som ges ut av Nationella sekretariatet för genusforskning (vilket är den myndighetsorganisation som svenska staten har inrättat för stötta forskning som berör jämställdhets- och genusfrågor), hävdas att problemet med pojkars underprestationer i skolan inte är särskilt angeläget eftersom män som grupp fram tills nu har

visat sig hävdar sig bättre på arbetsmarknaden än kvinnor.⁹ Frågan är emellertid om detta stämmer längre, dvs om vi har och i framtiden kommer att ha en arbetsmarknad där det går att klara sig väl utan att ha en god utbildning och vara i besittning av de andra egenskaper som följer med att ha lyckats väl i skolan. Att så generellt inte är fallet visas av att högutbildade klarade den ekonomiska krisen i början av 1990-talet klart bättre än lågutbildade och att unga kvinnor också klarade den något bättre än de unga männen.¹⁰ Till detta skall läggas att mycket talar för att framtidens arbetsmarknad kommer att ställa än högre krav på utbildning och kompetens hos arbetskraften. Statistiken ger härvidlag en tydlig bild: Med låg utbildning följer större sannolikhet för arbetslöshet vid ekonomiska kriser, större svårigheter att erhålla fasta anställningar och ökad risk för permanent utslagning från den ordinarie arbetsmarknaden. Kort sagt – att misslyckas i skolan ger individen mindre möjligheter ”att ha”. Frågan jag vill ställa är om det också innebär sämre möjligheter ”att älska” och ”att vara” och i så fall, vad detta kan tänkas få för konsekvenser för individerna som drabbas och vad kan tänkas bli utfallet för det svenska samhället.

Att inte älska: De dubbelt ratade männen

Man kan utgå från att en avsevärd del av de pojkar och unga män som misslyckas i skolan, varav många har invandrarbakgrund, sannolikt kommer att vara förlorare på en allt mera konkurrensinriktad arbetsmarknad där kraven på kompetens kommer att öka. De kommer antingen att få nöja sig med otrygga och lågbetalda lågstatusjobb eller så kommer de helt eller delvis att sakna fast förankring på arbetsmarknaden.

Till detta kommer emellertid ytterligare en sak, nämligen att de också riskerar att i stor utsträckning bli ensamstående. Statistiken, både i Sverige och internationellt, är nämligen entydig – när det gäller att välja partner ratar kvinnor i allmänhet män som har lägre

⁹ Tidningen Genus 2011:2. Jag har inte heller lyckats finna någon forskare inom området genuspedagogik som intresserat sig för frågan om varför pojkar numera underpresterar i skolan jämfört med flickor.

¹⁰ SOU 2001:79

utbildning än de själva och/eller som står under dem på den etablerade yrkessociala rangskalan.¹¹ Den vetenskapliga termen för detta är att parbildningen är asymmetrisk – män väljer ”neråt”, kvinnor ”uppåt”. Ett exempel på denna forskning kommer från psykologen David Buss som i en stor studie omfattande närmare tiotusen respondenter i över trettio länder funnit att när det gäller val av partner svarar en statistisk signifikant del av unga kvinnor att den tilltänkta partners ”framtida intjäningsförmåga” har betydelse medan denna faktor inte är alls lika viktig för männen.¹² Den empiriska forskningen inom detta område är med andra ord ingenting som vekthjärtade romantiker bör sysselsätta sig med.

Av erfarenhet vet jag att många reagerar instinktivt mot detta slags rationalistiska resonemang, dvs att det skulle finnas en ekonomisk kalkyl bakom hur vi tänker om våra kärleksrelationer. Många av oss är istället fast övertygade att dessa beslut styrs av mera romantiska ideal och inte innefattar kalkyler som bygger på snöd ekonomisk rationalitet. En som lämnat en bra förklaring till varför utfallet av parbildning trots dessa omhuldade romantiska ideal i verkligheten¹³ mycket liknar ekonomisk rationalitet är socialpsykologen Ayala M. Pines.¹⁴ Hennes argument är att valet av partner skall ses som ett två-stegs val där de olika stegen är styrda av två helt olika typer av överväganden. Först avgränsar vi i allmänhet den sociala grupp inom vilken vi kan tänka oss att hitta en partner och detta val är i stor utsträckning styrt av den asymmetriska socio-ekonomiska typen ekonomisk rationalitet enligt modellen ovan. Däremot är valet av vilken individ vi intresserar oss för särskilt inom denna grupp huvudsakligen, enligt Pines, emotionellt. Det finns ett ordspråk på engelska som illustrerar detta väl och som har formen av ett råd till unga giftaslystna kvinnor: ”Don’t marry for money. Go where the money is and marry for love”.

¹¹ Data för denna del är hämtade från Rothstein, 2012 och Rothstein, 1999.

¹² Buss, 1989

¹³ Dvs, på aggregerad nivå

¹⁴ Pines, 1999

Som välkänt är behövs det i allmänhet två för att dansa tango. Män söker sig av olika skäl inte till kvinnor som har högre utbildning än de själva eller som befinner sig ovanför dem i social status på arbetsmarknaden. Kanske för att deras manliga ego inte klarar av detta, kanske för att de inte vågar eftersom de kan anses vara ointressanta som partners av mera framgångsrika kvinnor. En titt i statistiken ger t ex följande. Vid det första barnet är män i Sverige i genomsnitt 2,6 år äldre än kvinnan. Samma ålderskillnad finns mellan män och kvinnor som gifter sig. Detta har inte ändrats nämnvärt sedan slutet på 1940-talet. Det finns emellertid goda skäl att anta att detta inte ska ses som att valet är styrt av ålder i sig utan att relativt en ung person som är 2,6 år äldre än en annan ung person därmed också står sig starkare på arbetsmarknaden. Detta avspeglar sig tydligt när vi ser på sambandet mellan social klasstillhörighet och familjesituation. För män mellan 25 och 45 och som har ett akademiskt yrke är sannolikheten för att leva i ett hushåll med barn omkring 73 procent men för män med ett LO-yrke sjunker detta till 50 procent och för män som är arbetslösa eller långtidssjukskrivna sjunker siffran till 23 procent. För kvinnor i denna åldersgrupp saknar emellertid ställning på arbetsmarknaden helt koppling till sannolikheten att leva i ett hushåll med barn – den är konstant omkring 75 procent.¹⁵ Av de män som av SCB klassificeras som arbetare är 36 procent ”ej samboende” medan siffran för kvinnor i denna kategori är 23 procent. För de som av SCB klassificeras som ”tjänstemän på mellannivå” är det ingen skillnad mellan män och kvinnor – 23 procent av båda könen lever som ”ej sammanboende”. Sammantaget: för män är position på arbetsmarknaden en stark faktor bakom möjligheten att leva i en familj med barn och att vara sammanboende, för kvinnor saknar position på arbetsmarknaden härvidlag betydelse.¹⁶ Också att vara arbetslös eller av andra skäl stå utanför arbetsmarknaden har obetydlig effekt för kvinnor när det gäller att vara gift/sambo eller leva i ett hushåll med barn.

¹⁵ Källa: Rothstein 2012, s.333

¹⁶ Källa: SCB statistiskdatabas: Levnadsnivåindikatorer i ULF efter socioekonomisk grupp (SEI), kön, ålder och indikator. Tvåårsgenomsnitt 2004-2005

För män är det emellertid precis tvärtom, att vara utanför arbetsmarknaden ökar dramatiskt risken för att de skall vara ensamstående. Statistiken säger emellertid inte om de lågutbildade ensamlevande männen har blivit ratade initialt på "partnermarknaden" eller om de har kastats ut när väl deras prestationer på arbetsmarknaden visat sig inte hålla måttet eller om de själva har valt att lämna familjelivet då deras intjäningsförmåga dalat. Sammanfattningsvis - män som står svagt på arbetsmarknaden har också statistiskt sett betydligt mindre chans att vara gift/sambo och leva i en familj med barn, medan för kvinnor spelar position på arbetsmarknaden ingen roll för dessa förhållanden. För män innebär att vara ratad på arbetsmarknaden också en starkt ökad risk att bli ratad på "partnermarknaden" medan detta generellt inte gäller för kvinnor. Och tvärtom, män som står starkt på arbetsmarknaden är också generellt sett mycket mera efterfrågade på "partnermarknaden" medan för kvinnor har ställningen på arbetsmarknaden generellt sett ingen betydelse för deras risk/chans att leva med en manlig partner och i ett hushåll med barn.

Varför bildar då, även i det jämställda Sverige, en så stor majoritet kvinnor par med män som står starkare än de själva på arbetsmarknaden och där de därmed då riskerar att bli underordnade i förhållandet? På detta finns det inget givet svar, men det finns en del teorier och data som man kan spekulera utifrån. En idé är att kvinnor inser att de löper stor risk att bli diskriminerade på arbetsmarknaden och väljer att kompensera sig för detta på "partnermarknaden". Män som vill göra yrkeskarriär letar undermedvetet efter en partner som inte konkurrerar med dem utan som i stället kan förväntas stödja dem.

Många i den relativt stora grupp unga män som nu klarar sig dåligt i vårt utbildningssystem kommer således att bli dubbelt ratade, dels på arbetsmarknaden och dels på äktenskaps- och sambomarknaden. En majoritet av dem kommer inte heller att leva i hushåll med barn. Många av de högutbildade kvinnorna kommer också ha svårt att hitta en manlig partner av det enkla skälet att det inte kommer finnas tillräckligt många män med den

utbildning och den sociala status de vill ha. Om majoriteten kvinnor skall bilda par uppåt kommer den typ av män de efterfrågar helt enkelt inte att räcka till. Till en del kommer kanske detta att kunna lösas genom att vi nu har en betydligt större förståelse för andra samlevnadsformer än det traditionella heterosexuella paret men för gruppen lågutbildade män med svag eller ingen förankring på arbetsmarknaden tror jag att denna lösning inte kommer att bli annat än en marginell företeelse.

Att vara: Det sociala kapitalet, utbildning och arbetslöshet

I en nyligen framlagd avhandling om orsaker till ungdomsarbetslöshet har Peter Håkansson visat att sociala kontakter och personliga nätverk som bygger på tillit spelar en stor roll för ungdomars möjligheter att få arbete.¹⁷ Kontakter och nätverk som bygger på tillit kan för den enskilde ses som ett socialt kapital som kan användas för att få arbete. Empirisk forskning ger vid handen att en stor grupp arbetssökande lyckas få arbete just genom att vara inlemmade i nätverk där potentiella arbetsgivare kan använda sina kontakter för att skapa sig en föreställning om den arbetssökandes kompetens och pålitlighet. Att ingå i etablerade sociala nätverk som kan användas på detta sätt har också visat sig vara viktigt för att hos individen skapa upplevelser att vara respekterad och ha ett positivt socialt anseende samt deras upplevda möjligheter att påverka de beslut som påverkade deras liv. Framförallt har man här pekat på betydelsen av att vara aktiv i det frivilliga organisationsväsendet men också på betydelsen av mera informella nätverk. I denna forskning har man emellertid framhållit att alla sociala nätverk och frivilliga organisationer inte har denna positiva effekt för individens möjligheter att skapa socialt kapital. Vissa sociala nätverk/organisationer är inte inkluderande och har inte en bred rekrytering utan är istället exkluderande och bidrar till att isolera medlemmarna från det omgivande samhället och därmed i realiteten minskar deras

¹⁷ Håkansson, 2011

sociala kapital. Man har pekat på att t ex religiösa sekter, politiskt extremistiska organisationer och kriminella nätverk inte kan jämföras med t ex öppna idrotts- och kulturföreningar. Det är med andra ord skillnad på Hells Angels och scouterna och det är bara den senare typen av organisationer som anses ha en positiv effekt för individens möjligheter att skapa den typ av socialt kapital som kan vara en tillgång när det gäller att finna ett arbete.¹⁸

Problemet med de som misslyckas i skolan är att utbildning har visat sig vara en mycket starkt bidragande faktor bakom individers förmåga att skapa den typ av socialt kapital som kan bidra till att få en anställning, kanske till och med den viktigaste faktorn. Sannolikheten för att personer med hög utbildning skall vara involverade i omfattande sociala nätverk som bygger på tillit är betydligt högre än för personer med låg utbildning. Detta betyder att den relativt stora gruppen pojkar som misslyckas i skolan också har hög sannolikhet att vara ratade vad avser Erik Allardts tredje dimension av välfärd – möjligheten ”att vara”.

Ett samhälle med tredubbelt ratade unga män – vad kan vi förvänta oss?

Hur blir rent allmänt ett samhälle med en stor grupp unga män som inte lyckas hitta någon stadigvarande kvinnlig partner, som inte kommer att leva med barn och som inte kommer att ha en fast position på arbetsmarknaden och som kommer att ha lite socialt kapital? Om detta kan man naturligtvis inte veta något alldeles säkert men det finns goda skäl att tro att detta blir ett tämligen böktigt och till stora delar otäckt samhälle att leva i. Det finns skäl att anta att det bland denna grupp unga män kommer att finnas ett betydligt antal som upplever utanförskap, frustration, alienation och brist på respekt från det omgivande samhället. Vi vet också att unga män är betydligt mera vålds- och brottsbenägna än unga kvinnor och att socialt destruktivt beteende ofta har sin bakgrund i olika former av frustration som följer av att vara

¹⁸ Rothstein, 2005

ensamstående, sakna fast arbete och ha låg social status. På motsatt vis finns det anledning att anta att ansvaret för barn, för att sköta ett arbete, för att leva upp till en partners förväntningar och att vara involverad i positiva sociala nätverk är företeelser som så att säga civiliserar unga mäns beteende och får dem att bli mer ansvarstagande. Framförallt att skulle jag tro att ansvaret för barn utvecklar förmågan till empati.¹⁹

De tredubbelt ratade unga män som vi med denna utveckling kommer att få betydligt flera av kommer sannolikt också att utgöra en rekryteringsbas för allehanda politiska och religiösa extremistiska rörelser samt olika slags kriminella nätverk. Historiskt sett har samhällen där det finns en stor grupp unga män som på detta sätt blir dubbelt överflödiga visat sig vara problematiska. Stora delar av de unga män som under mellankrigstiden drogs till olika anti-demokratiska rörelser hade en bakgrund liknande den som jag skisserat ovan. I en nyligen framlagd studie visas också att en överraskande stor andel unga i Sverige bär på politiska föreställningar som inte är gynnsamma för demokratin. Drygt 20 procent av 18-29-åringarna i Sverige säger sig vara beredda att sälja sin röst för pengar och instämmer i att landet styrs bäst av auktoritära ledare som inte är valda av folket. Analysen visar att den absolut enskilt viktigaste faktorn bakom att hysa dessa anti-demokratiska värderingar är att ha misslyckats i skolan.²⁰

Många instämmer säkerligen i Genussekretariatets ovan nämnda analys att problemet med pojkars sämre förmåga att hävda sig i skolan inte är ett allvarligt problem eftersom män som grupp fram tills alldeles nyligen hävdat sig väl på arbetsmarknaden. Man kan naturligtvis också ha åsikten att kvinnornas starka frammarsch inom utbildningssystemet skall ses som ett sätt att åtgärda en historisk orättvisa där kvinnor varit underordnade och män varit överordnade. Detta är naturligtvis förståeliga ståndpunkter men man glömmer då bort vad mäns och kvinnors olika partnerselektion innebär för de av utbildningssystemet

¹⁹ Stensöta, 2004

²⁰ Lindberg & Svensson 2012

utsorterade unga människors framtida livssituation. Dagens generation skolpojkar bär ju rimligen inget ansvar för den brist på jämställdhet som har rått och råder men såsom skolan fungerar idag kommer en stor grupp av dem att få leva sitt liv som tillhörande gruppen ”de tredubbelt ratade”. Välfärdens beståndsdelar, såsom de så elegant formulerades av Erik Allardt för nu snart fyrtio år sedan - *att ha, att älska och att vara* - kommer i stor utsträckning inte vara för dem. Både för de individer detta drabbar och för samhället i stort kommer med stor sannolikhet detta ha betydande negativa följdverkningar.

Referenser

- Allardt, Erik (1975). *Att ha, att älska, att vara: om välfärd i Norden*. Lund: Argos.
- Hall, Peter A. & Lamont, Michele (red) (2009). *Successful Societies: How Institutions and Culture Affect Health*. New York: Cambridge University Press.
- Buss, David M. (1989). Sex differences in human mate preference. Evolutionary hypothesis tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12 (1), 39-49.
- Holmberg, Sören & Rothstein, Bo (red.) (2012). *Good Government: The Relevance of Political Science*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Håkansson, Peter (2011). *Ungdomsarbetslösheten om övergångsregimer, institutionell förändring och socialt kapital*, Lund, Lunds universitet (diss): Media-tryck Lunds universitet distributör.
- Lindvall, Johannes & Rothstein, Bo (2010). *Vägar till välstånd: sambandet mellan demokrati och marknadsekonomi*. Stockholm: SNS förlag.
- Norris, Pippa (2012). *Democratic Governance and Human Security: The Impact of Regimes on Prosperity, Welfare and Peace*. New York: Cambridge University Press.
- Pines, Ayala M. (1999). *Falling in Love: Why we choose the lovers we do*. New York: Routledge.

Rothstein, Bo (1998). *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rothstein, Bo (1999). Den moderna könsmaktsordningens grundbult. *Statsvetenskaplig tidskrift*. 102 (1), 1-20.

Rothstein, Bo (2005). *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rothstein, Bo (2010). Happiness and the Welfare State. *Social Research*, 77 (2), 441-468.

Rothstein, Bo (2012). The Reproduction of Gender Inequality in Sweden: A Causal Mechanism Approach. *Gender Work and Organization*, 19 (2), 324-344.

SCB 2012. Medelålder vid giftermål 1871-2011.

SOU 2001:79. Välfärdsbokslut för 1990-talet

Stensöta, Helena O. (2004). *Den empatiska staten. Daghemspolitik och polispolitik 1950 - 2000*, Göteborg: Göteborgs universitet

United Nations Development Program (2011). *Human Development Report 2011*.

Sustainability and Equity: A Better Future for All. New York: United Nations.

Utbildningsstatistisk årsbok 2012